

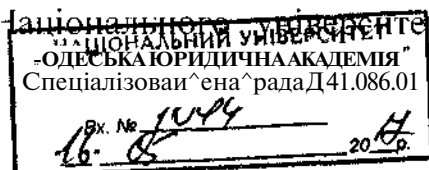
До спеціалізованої вченої ради Д. 41.086.01
Національного університету
"Одеська юридична академія"

ВІДГУК

**офіційного опонента на дисертацію Бакаянної Нани Мезенівни
на тему «Функціональні та організаційні основи адвокатури України»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук
за спеціальністю 12.00.10 - судоустрій; прокуратура та адвокатура**

Актуальність теми дослідження та її зв'язок з науковими програмами, планами та темами. Важливим напрямом судово-правової реформи є реформування адвокатури, яка відіграє ключову роль у захисті прав та свобод людини та належне функціонування якої забезпечує ефективний розвиток демократії та верховенства права. Конституційні зміни щодо правосуддя надали нового поштовху розвитку адвокатської діяльності, запровадивши виключне право адвокатів на здійснення захисту та представництва особи у суді, підвищили гарантії отримання професійної правової допомоги. Активізація законотворчих процесів щодо сфери надання правової допомоги, широке обговорення законопроектних ініціатив з удосконалення законодавства про адвокатуру та адвокатську діяльність є своєчасними та мають на меті посилення правового статусу адвоката, зміцнення якості правової допомоги, забезпечення незалежності адвокатури. Виходячи з означеного, тема дисертаційного дослідження Н.М.Бакаянної є надзвичайно актуальною.

Про актуальність обраної теми дослідження свідчить її зв'язок з науковими програмами, планами та темами. Теоретичні та практичні питання теми дисертації досліджувалися у межах плану науково-дослідної роботи кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури

«Одеська юридична академія» «Правові аспекти судово-правової реформи в Україні» на 2011-2015 рр. як складової плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку української державності та права» на 2011-2015 рр. (державний реєстраційний номер 0110Ш00671), а також у межах плану науково-дослідної роботи кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія» «Шляхи вирішення проблем судової влади, правоохоронних органів та адвокатури в умовах євроінтеграції України» на 2016-2020 рр. як складової плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Стратегія інтеграційного розвитку України: правовий та культурний вимір» на 2016—2020 рр. (державний реєстраційний номер 0116Ш01842), прикладного дослідження «Проблеми вдосконалення судоустрою, організації діяльності прокуратури, інших правоохоронних органів, адвокатури» (державний реєстраційний номер 01 151.Ю02497) (на 2015-2017 рр.).

Ступінь наукової обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій. Сформульовані в дисертації та публікаціях дисертантки (монографії, підручнику, навчальному посібнику, наукових статтях, тезах наукових доповідей) наукові положення, висновки, рекомендації в цілому є обґрунтованими і переконливими. Їх теоретичною основою є наукові положення, сформульовані вченими у галузях теорії держави і права, філософії, соціології, конституційного права та інших галузей знань. Робота є результатом системного аналізу законодавства України про адвокатуру та адвокатську діяльність, рішень органів адвокатського самоврядування.

Достовірність і повнота відображення висновків та пропозицій в опублікованих дисертанткою наукових працях. Результати дисертаційного дослідження пройшли належну апробацію, адже доповідались та обговорювались на 20 міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, а також на засіданнях круглих столів та інших заходах, присвячених питанням удосконалення законодавства про адвокатуру та адвокатську діяльність (сі9).

Основні теоретичні положення і висновки дисертації відображено у 53 наукових працях, зокрема, 1 монографії, 19 наукових статтях у наукових фахових виданнях, що входять до затвердженого переліку, 8 з яких — у вітчизняних фахових виданнях, що включені до міжнародних науково-метричних баз даних, а також 8 наукових періодичних виданнях інших держав, 1 підручнику (у співавторстві), 6 навчально-методичних посібниках (один — у співавторстві) та 1 навчальному посібнику (у співавторстві) (с. 20). Публікації Н.М.Бакаянної за темою роботи та автореферат відображають зміст основних положень дисертації.

Практичне значення результатів дослідження. Висновки та пропозиції, сформульовані в дисертації, можуть бути використані у законотворчій діяльності - для удосконалення законодавства про адвокатуру та адвокатську діяльність, науково-дослідній роботі — для розвитку вчення про адвокатуру та адвокатську діяльність, у правозастосовній діяльності - для забезпечення ефективності діяльності органів адвокатського самоврядування, у навчальному процесі - при викладанні у вищих юридичних закладах навчальних дисциплін з організації адвокатури та здійснення адвокатської діяльності, спрямованих на підготовку майбутніх адвокатів, а також підготовки підручників, навчальних посібників і методичних рекомендацій із зазначених дисциплін.

Наукова новизна результатів дослідження. Наукова новизна одержаних результатів полягає, насамперед, в тому, що функціональні та організаційні основи адвокатури України раніше комплексно не досліджувалися у правовій науці. Дисертація є першим комплексним дослідженням, в якому осмислено функціональні та організаційні основи адвокатури України й створено їх цілісну концепцію. Під основами адвокатури у роботі розуміється сукупність її головних цінностей, принципів, основоположних інститутів і норм, які визначають адвокатуру як правове явище (с. 140).

Дисертанткою обґрунтовано необхідність виокремлення самостійної науки про адвокатуру (адвокатології), визначено її предмет, об'єкт, система та методологія (с. 65, 73, 83). Слід погодитись з тим, що з метою належного

здійснення функції надання професійної правової допомоги об'єктивно існує необхідність розвитку знань про адвокатуру та адвокатську діяльність.

Поряд з основною функцією з надання правової допомоги, у роботі виокремлено додаткові функції адвокатури, якими є її участь у формуванні визначених законодавством органів (Вищої ради правосуддя, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України та Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів) та участь через обраних представників у здійсненні цими органами своїх повноважень тощо (с.28).

У дисертації доведено більш широкий перелік завдань адвокатського самоврядування, ніж той, який закріплено у законодавстві, зокрема завдання адвокатського самоврядування з формування та забезпечення діяльності органів адвокатського самоврядування, а також завдання щодо формування високопрофесійного адвокатського корпусу та вирішення питань про притягнення адвокатів до дисциплінарної відповідальності (с.294).

Уперше комплексно досліджено правоохоронний характер діяльності адвокатури. Слід погодитись із тим, що в правовій літературі наголошується на виконанні адвокатурою виключно правозахисної функції у правовій державі чи громадянському суспільстві. Дисертанткою доведено, що функціональна спрямованість адвокатури полягає не лише у правозахисній, але й у правоохоронній діяльності адвокатів, спрямованій на попередження правопорушень (с. 17).

Авторка виокремлює в межах функції адвокатури з надання правової допомоги: 1) підфункцію захисту прав, свобод і законних інтересів фізичних осіб; 2) підфункцію представництва інтересів фізичних та юридичних осіб, держави; 3) підфункцію консультування з правових питань, складання документів правового характеру та правового супроводу діяльності клієнта (с. 125).

Заслужовує на увагу положення дисертації про необхідність виокремлення самостійного учасника процесу (особи, яка надає правову допомогу - адвоката) з власною публічною самостійною функцією надання ним правової допомоги клієнтам, який діятиме в процесі*від власного імені (с.232).

Грунтовним є висновок дисертаційного дослідження про те, що запровадження будь-яких нових видів адвокатської діяльності можливе лише в межах функції надання правової допомоги (сі5). З цих підстав медіація, фідуціарна діяльність, діяльність ескроу-агента є самостійними видами діяльності у сфері права, проте за своїм змістом та принципами здійснення не є видами адвокатської діяльності.

Важливим є те, ідо дисертантка здійснила глибокий аналіз існуючих проблем організації адвокатури та запропонувала їх вирішення шляхом підсилення повноважень регіональних органів адвокатського самоврядування, удосконалення процедури набуття статусу адвоката та притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності, впорядкування форм організації адвокатської діяльності.

До позитивних моментів дисертації слід також віднести розробку концепції розвитку функціональних та організаційних основ адвокатури. Дисертанткою сформульовано конкретні пропозиції вдосконалення законодавства про адвокатуру та адвокатську діяльність, практичне втілення яких здатне забезпечити належне функціонування інституту адвокатури, посилити правовий статус адвоката, вирішити окремі проблеми, які існують у системі органів адвокатського самоврядування.

У цілому не можна відмовити авторці у розумінні піднятих нею проблем, послідовності та логіці їх дослідження, переважно власного бачення щодо їх вирішення, толерантності стосовно висловлених в літературі інших думок та чіткості викладу матеріалу.

Дискусійні положення та зауваження щодо дисертації. Деякі висновки та наукові положення проведеного дисертанткою дослідження є дискусійними та викликають заперечення, потребують додаткової аргументації та пояснень під час захисту дисертації.

1. У підрозділі 1.4 дисертації авторка вводить у науковий обіг словосполучення «функціональні основи адвокатури» та «організаційні основи адвокатури». Чи приживуться вказані термінологічні звороти у вітчизняній теорії адвокатури? Питання спірне, 'адже по суті ці терміни є узагальнюючими,

проміжними для характеристики широко застосовуваних понять, які складають зміст згаданих теоретичних конструкцій (цінності, принципи, основоположні інститути й норми тощо). Більш продуктивним, можливо, все-таки було б розвивати усталений понятійний апарат для висвітлення питань, що охоплюються предметом дослідження.

2. У роботі дисертантка, аналізуючи функціональні та організаційні основи адвокатури, вказує, що первинними є функціональні основи, які обумовлюють формування організаційних основ (с. 140-141). Утім, є очевидним, що функціональні та організаційні основи є взаємопов'язаними, а значення організації (форми) є не менш важливим, ніж значення функції. У зв'язку з цим, доцільно було б розкрити, як саме організаційні основи впливають на функціональну складову, їх роль у розвитку функціональних основ.

3. Оцінюючи у цілому структуру дисертаційної роботи як логічну та структурно вивірену, необхідно відзначити, що авторка розглядає поняття основ адвокатури у розділі I роботи поряд з питаннями науки про адвокатуру, розвитком наукових знань з теми дисертації, хоча очевидним розкриття цього питання більш пов'язано із функціональними та організаційними принципами, зміст яких віднесено дисертанткою до розділу II проведеного дослідження,

3. Пропонуючи авторську класифікацію принципів організації та діяльності адвокатури, дисертантка визначає принципи, які не закріплені діючим законодавством про адвокатуру та адвокатську діяльність, наприклад, принцип демократизму як загальний принцип адвокатури, принципи обов'язкового членства в ПААУ, корпоративного самоврядування як організаційні принципи (с.193). Утім, не надано конкретних пропозицій щодо відповідних змін до положень Закону «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», які встановлюють принципи організації та діяльності адвокатури.

4. У підрозділі 2.2 формулюється поняття принципу здійснення адвокатської діяльності виключно в інтересах клієнта, під яким запропоновано розуміти основоположне начало адвокатської діяльності, згідно з яким адвокат не вправі надавати правову допомогу клієнтові чи клієнтам (або ж вправі надавати її лише у виключних випадках з дотриманням визначених законодавством правил щодо усунення конфлікту) у разі існування суперечності між особистими інтересами адвоката та його професійними правами й обов'язками, або ж суперечності між професійними правами й обов'язками адвоката щодо різних клієнтів, наявність яких може вплинути на об'єктивність або неупередженість під час виконання адвокатом його професійних обов'язків, на вчинення чи невчинення ним дій під час здійснення адвокатської діяльності, а також питання достатності його кваліфікації для ведення складної справи та/або у зв'язку з його спеціалізацією на ведення справ певної категорії. Аналіз наведеної дефініції показує, що ядром цього принципу виступає добре відомий в Європі та Україні принцип уникнення конфлікту інтересів. В контексті європейської інтеграції нашої держави більш доцільною убачається уніфікація понятійного апарату дисертації із загальноприйнятою юридичною термінологією, що використовується у світі. Питання ж достатності кваліфікації адвоката для ведення складної справи та/або дотримання спеціалізації більшою мірою стосується принципу професійності.

5. Слушними уявляються пропозиції авторки щодо визначення моделей відносин адвоката та адвокатського об'єднання. Утім, пропонуючи модель адвокат - працівник об'єднання, який працює в ньому на підставі трудового договору, авторка не звертає увагу на тому, які особливості отримує принцип незалежності здійснення адвокатської діяльності у таких випадках, чи не пов'язаний адвокат - працівник з позицією керівника адвокатського об'єднання при виконанні доручення у справі?

6. Значна увага у роботі приділяється дослідженню проблем реалізації завдань адвокатури у кримінальному, цивільному, адміністративному, господарського судочинстві, при розгляді справ про адміністративні правопорушення, при наданні консультацій та складанні документів правового характеру (розділ III роботи). Разом із тим, залишилися зовсім неосвітленими проблеми надання адвокатом правової допомоги у конституційному судочинстві та у міжнародних судових інстанціях.

7. При дослідженні особливостей участі адвоката у процедурі ініціювання дисциплінарної відповідальності суддів, авторкою зроблено висновок щодо доцільності зменшення у цій процедурі значення адвоката або ж, принаймні, скасування положень про дисциплінарну відповідальність адвоката за можливе помилкове ініціювання ним питання про дисциплінарну відповідальність адвоката. Утім, такий висновок є дискусійним з огляду на те, що за думкою самої дисертантки метою реформи адвокатури має стати посилення її ролі у суспільному житті. Очевидним є те, що більш широкі повноваження мають передбачати й підвищення відповідальності адвокатів.

Наведені вище та відзначені під час аналізу змісту дисертації положення не вичерпують всього, що може стати предметом дискусії при оцінці та захисті дисертаційного дослідження. Разом з тим, для нас є доведеним фактом, що дослідження Н.М.Бакаянкової заслуговує уваги представників правової науки і освіти, законодавця, практикуючих юристів (насамперед, адвокатів).

Загальний висновок

Вищевикладене дає підстави для такого узагальненого висновку: дисертаційна робота Н.М.Бакаянкової "Функціональні та організаційні основи адвокатури України" відповідає науковій спеціальності 12.00.10 - судоустрій; прокуратура та адвокатура.

Дисертація є самостійною кваліфікаційною працею, у якій, містяться наукові
*> положення та науково обґрунтовані результати, що розв'язують важливу для

юридичної науки проблему вдосконалення організації і діяльності адвокатури України.

Дисертація відповідає вимогам пп.9,10 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року №567 у редакції Постанови Кабінету Міністрів України від 19 серпня 2015 року № 656 та кваліфікаційним вимогам Міністерства освіти і науки України, що пред'являються до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук, а її автор - Бакаянова Пана Мезенівна заслуговує присудження наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.10 - судоустрій; прокуратура та адвокатура.

Офіційний опонент:

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри кримінально-правових дисциплін
Харківського національного університету
ім. В.Н. Каразіна,
заслужений юрист України

М.В.Руденко

ПІДПИС ЗАСВІДЧУЮ
Начальник відділу
кадрів

Курієв С.М.